

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้าวเป็นธัญพืชที่มีความสำคัญต่อคนไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยข้าวเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทยและมีการขยายตัวการส่งออกอย่างต่อเนื่อง และนำรายได้เข้าประเทศปีละประมาณ 30,000 – 50,000 พันล้านบาท ซึ่งประเทศไทยมีส่วนแบ่งการตลาดข้าวในปี 2541 ถึงร้อยละ 25.17 ในตลาดโลก แต่การค้าข้าวในตลาดโลกมีการแข่งขันสูงจากทั้งเวียดนาม ปากีสถาน จีน และพม่า ทางออกที่ดีของไทยคือ การส่งเสริมและเปลี่ยนมาส่งออกข้าวคุณภาพดีหรือข้าวคุณภาพพิเศษที่มีสถานะการแข่งขันน้อยลง

ข้าวหอมมะลิในประเทศไทยมีกว่า 50 พันธุ์ แต่ที่นิยมปลูกและบริโภคคือ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 (ข้าวดอกมะลิหรือข้าวหอมมะลิ) มีความต้องการสูงทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลผลิตข้าวหอมมะลิประมาณร้อยละ 60 ใช้เพื่อบริโภคภายในประเทศทั้งในรูปแบบบริโภคโดยตรง ใช้ทำพันธุ์ ใช้ในอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และเป็นอาหารสัตว์ (ศูนย์สารสนเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2541 อ้างโดย อารี, 2544)

ประชากรจังหวัดร้อยเอ็ดส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร โดยมีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 5,100,015 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่นาถึงร้อยละ 58 พื้นที่ไร่ร้อยละ 40 ข้าว นับเป็นพืชที่สำคัญของจังหวัดร้อยเอ็ด ร้อยละ 56 ของพื้นที่ปลูกข้าว ทั้งหมดเป็นข้าวเจ้าซึ่งเกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นข้าวขาวดอกมะลิ 105 การปลูกข้าวเจ้ามีอยู่ในทุกอำเภอของจังหวัดร้อยเอ็ด แต่แหล่งที่สำคัญคือ อำเภอเกษตรวิสัย สุวรรณภูมิ รัชบุรี โพนทราย ปทุมรัตน์ พนมไพร เมืองร้อยเอ็ด และอำเภออาจสามารถ โดยแหล่งเพาะปลูกข้าวหอมมะลิที่สำคัญอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ (อารี, 2544)

พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ประมาณ 3 ใน 5 นั้นอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีเนื้อที่ประมาณ 2.1 ล้านไร่ มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 500,000 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ผลผลิตข้าวเดิมต่ำมากอันเนื่องมาจากลักษณะดินเป็นดินทราย อินทรีย์วัตถุต่ำ และที่สำคัญคือเป็นดินเค็มในช่วงฤดูฝนน้ำจะท่วมหลากนานประมาณ 2 - 3 เดือน ศักยภาพของพื้นที่เหมาะสำหรับการปลูกข้าวหอมมะลิ แต่ต้องมีการปรับปรุงดินเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต(สุจิตต์, 2546) พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้มีความยาวของทุ่งวัดจากแนวตะวันออก - ตะวันตกประมาณ 150 กิโลเมตร ความกว้างที่สุดวัดจากทิศเหนือ - ด้านทิศใต้

ประมาณ 50 กิโลเมตร มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 5 จังหวัด 10 อำเภอ 79 ตำบล 1,048 หมู่บ้าน ดังนี้

1. จังหวัดร้อยเอ็ด มีเนื้อที่ทั้งหมด 986,807 ไร่
2. จังหวัดสุรินทร์ มีเนื้อที่ทั้งหมด 575,933 ไร่
3. จังหวัดศรีสะเกษ มีเนื้อที่ทั้งหมด 278,000 ไร่
4. จังหวัดมหาสารคาม มีเนื้อที่ทั้งหมด 193,890 ไร่
5. จังหวัดยโสธร มีเนื้อที่ทั้งหมด 64,000 ไร่

แนวเขตรอบพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ มีดังนี้

- ทิศใต้ มีแม่น้ำมูลเป็นเส้นแนวเขตตลอดความยาวของพื้นที่
- ทิศเหนือ เส้นแนวเขตผ่านอำเภอปทุมรัตต์ อำเภอเกษตรวิสัย อำเภอสุวรรณภูมิ และอำเภอโพนทราย ในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ทิศตะวันตก มีลำพังชูเป็นเส้นแบ่งแนวเขต
- ทิศตะวันออก เส้นแนวเขตผ่านอำเภอรำไพบุรี จังหวัดศรีสะเกษ และอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการ (Process) ที่ดำเนินการร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานเพื่อสร้าง และใช้ความรู้ในการทำงาน ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นกว่าเดิม จึงเป็นกิจกรรมของผู้ปฏิบัติงาน การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เป้าหมายคือ การพัฒนางาน และพัฒนาคน โดยมีความรู้เป็นเครื่องมือ มีกระบวนการจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือ

เป้าหมายของการจัดการความรู้ มีเป้าหมาย 3 ประการใหญ่ ๆ ได้แก่

1. เพื่อพัฒนางานให้มีคุณภาพและผลสัมฤทธิ์ยิ่งขึ้น
2. เพื่อพัฒนาคนคือ พัฒนาผู้ปฏิบัติงาน
3. เพื่อการพัฒนาฐานความรู้เป็นการเพิ่มพูนทุนความรู้ หรือทุนปัญญาของผู้ปฏิบัติงานซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีศักยภาพในการฟันฝ่าความยากลำบากหรือความไม่แน่นอนในอนาคตได้ดีขึ้น

การจัดการความรู้จึงเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่มีอยู่หรือภูมิปัญญาของตนนั้นไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง (วิจารณ์, 2547)

ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่จะสามารถพัฒนาการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของประเทศไทยซึ่งมีแหล่งการผลิตใหญ่ที่สุดคือที่ทุ่งกุลาร้องไห้แห่งนี้ให้สามารถผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความรู้และการจัดการความรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ใน 4 อำเภอ ในทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรในการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทราบข้อมูลต่าง ๆ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดการความรู้ของเกษตรกรตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่อการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งข้อมูลที่ได้จะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสนับสนุนและแก้ไขปัญหาเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการผลิตและยังใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับงานส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในโอกาสต่อไป

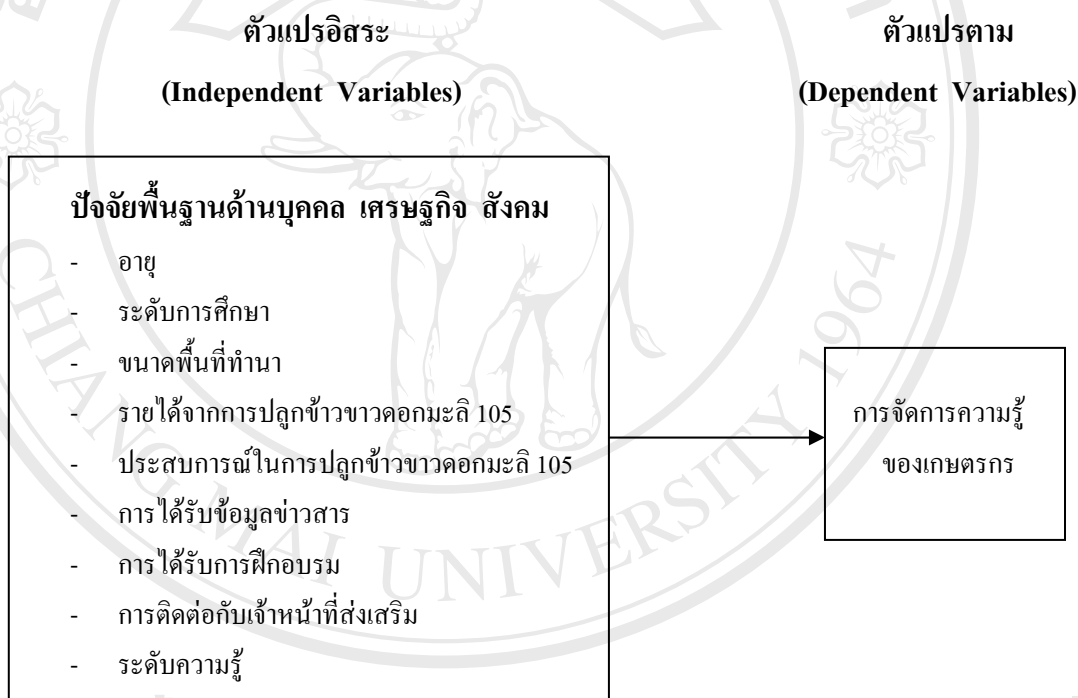
สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยพื้นฐานด้านบุคคล เศรษฐกิจ สังคม มีความสัมพันธ์กับการจัดการความรู้ในการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. ความรู้ และการจัดการความรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ใน 4 อำเภอ ในทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด มีความแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

ได้ศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าวชาวดอกมะลิ 105 ของพื้นที่ 4 อำเภอ ในทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ อำเภอเกษตรวิสัย อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอสวรรคภูมิ และอำเภอโพนทราย เป็นประชากรที่ปลูกข้าวชาวดอกมะลิ 105 ซึ่งมีประชากรทั้งหมด 41,318 ครัวเรือน ทำการเลือกสุ่มประชากรตัวอย่างร้อยละ 1 ได้จำนวนประชากรตัวอย่าง 413.18 ครัวเรือน แต่เนื่องจากความเหมาะสมของจำนวนประชากรตัวอย่างที่จะทำการศึกษาวิจัยจึงเลือกที่จำนวน 400 ครัวเรือน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ปลูกข้าวชาวดอกมะลิ 105 ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด

ทุ่งกุลาร้องไห้ หมายถึง พื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอสวรรคภูมิ อำเภอโพนทราย ในจังหวัดร้อยเอ็ด

อายุ หมายถึง จำนวนเต็มของอายุจริงของเกษตรกร

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดในระบบโรงเรียนหรือเทียบเท่าของเกษตรกรที่ได้รับจากกระทรวงศึกษาธิการ

ขนาดพื้นที่ทำนา หมายถึง จำนวนพื้นที่ที่เกษตรกรครอบครองเป็นเจ้าของและปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105

รายได้จากการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 หมายถึง รายได้สุทธิที่เกษตรกรได้รับจากการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ต่อฤดูกาลปลูก 2546 หลังจากหักค่าใช้จ่ายทั้งในการปลูกทั้งหมดแล้ว

ประสบการณ์ในการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 หมายถึง ระยะเวลาที่เกษตรกรประกอบอาชีพทำนาโดยปลูกข้าวในนาเป็นข้าวขาวดอกมะลิ 105 เป็นหลัก นับจำนวนปีจนถึงวันสำรวจ

การได้รับการฝึกอบรม หมายถึง เกษตรกรได้เข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 เป็นเวลาตั้งแต่ 1 ชั่วโมงขึ้นไป ในรอบ 3 เดือน

การได้รับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง ความถี่ในการได้รับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในรอบ 3 เดือน

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หมายถึง การปรึกษาหารือในเรื่องเกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรกับบุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ตัวแทนจากบริษัทเอกชน นักวิชาการ เพื่อนเกษตรกรโดยนับความถี่เป็นจำนวนครั้งในรอบ 3 เดือน

ระดับความรู้ หมายถึง การที่เกษตรกรมีความรู้ในเรื่องของการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งสามารถวัดความรู้ได้โดยแบ่งเป็นระดับ 2 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 รู้ เท่ากับ 1 คะแนน

ระดับที่ 2 ไม่รู้ เท่ากับ 0 คะแนน

การจัดการความรู้ หมายถึง การที่เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติในเรื่องการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งสามารถวัดการจัดการความรู้ได้โดยแบ่งเป็นระดับ 2 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ปฏิบัติตามความรู้ที่มีอยู่

ระดับที่ 2 ไม่ได้ปฏิบัติ